

SZÜKSÉGÁLLAPOT

A világ összes volt és eljövendő szükségállapota megegyezik abban, hogy az emberek többségének azt kell csinálnia, amit az arra kijelöltek parancsolnak, gondolta Zánót, és beírta a jegyzetfüzetébe, mit sem törődve azzal az évszázados tapasztalattal, hogy szükségállapot idején nem tanácsos feljegyzéseket készíteni. Azután meg arra gondolt, hogy mióta világ a világ, az erősebbek parancsolnak a gyengébbeknek, függetlenül attól, hogy szükség van-e rá, mert állapot, az van mindig. De ha történetesen a gyengék parancsolnának az erőseknek, bestialításban szintúgy nem volna hiány. Én szeretném azt tenni veled, amit te csinálsz velem, hogy mennyiért, ez a politika; hogy jó lesz-e neked, az a filozófia; hogy hálás lehetsz érte, az a vallás; ha túléled, az a kegyelem; ha nem, peched van.

Az ilyen sötét gondolatokat igyekezett nem felírni, nem megjegyezni, nem elkotyogni, főleg nem hangosan. Persze, ha neki eszébe juthat, akkor bárkinek, úgymint mindig azt gondoljuk, amit a többiek, az ember igazodik meg hasonul ahhoz, amiben él, ha radikálisan tagad, akkor is. Ezek a gondolatok, édes fiam, nem vezetnek sehova, mondta mindig az anyukája, és igaza volt, mint az anyukáknak általában, akik a nőktől, az italtól meg a veszéyes, kártékony és fölösleges gondolatoktól óvnák a *fiacskámat* – természetesen hiába.

Mit szeretne az édesanyjáról megtudni, kérdezte csak úgy mellékesen a levéltáros kisasszony, amikor iktatta a leadott kérelmet, majd átnyújtott egy fecnit, hogy két hét múlva lesz iratcsomó vagy válasz.

Hogy tényleg prostituált volt-e, mondta Zánót kapásból. Ettől a kisasszony arca elszürkült, de nem szólt semmit. Zánót sose tudta meg, bár gyanította, hogy a Hivatal nemleges válasza, mely szerint fent nevezett személyről nem készült semmilyen akta, ennek a mondatának is köszönhető. Egy pillanatig úgy érezte magát, mintha lekurvázta volna. Nem is látta azt a nőt a pultnál többet, és ezt némileg sajnálta. Kipróbálta az ötletet a barátain meg a közelebbi ismerősein, és bár senki nem verte orrba, idővel maga is azt kezdte gondolni, hogy talán az jobb lett volna.

Anyád tanítónő volt, mondta egy szigorú nagybácsi, akihez eljutott a szóbeszéd, ezer gyermeket tanított meg írni. Szégyelld magad, fiam, zárta le a nagybácsi a feddést. Anyám a fennálló rendszer ellen tanított meg

ezer kisgyereket írni, gondolta Zanót, mert anyám ellenálló volt. Viszont ez nem teljesen igaz, mert a tanítónők rendszerint a fenálló rendszer mellett állnak, amikor tanítanak, akkor is, ha azt gondolják magukról, hogy nem. Valahogy mégsem tudta kellőképpen szégyellni magát, és gyakrabban járt el a levéltárba, mint korábban, hátha meglátja még azt a kisasszonyt, és ki-magyarázza magát, hogy csak viccelt, ő azt nem úgy gondolta. Közben tovább lapozta az államosított gőzmalmokról szóló rendezetlen aktakupacot, amelynek kellemetlen szaga elgondolkoztatta, vajon Fekete Mónár István oláhfalvi malmában volt-e ilyen egérszag, vagy a levéltárban azt rág el az egér, amit éppen akar, meg amit a Hivatal munkatársai elrágatnak vele. Ha anyám egy macska lett volna, akkor nem tartanánk itt, sóhajtotta, szükség-állapot az egérlyukban, avagy *a malomipar vége és az egéripár kezdete a titkosszolgálati levéltárak tükrében.*

Anyámat nem azért helyezték ki az oláhfalvi iskolába tanítónőnek, mert prostituált volt, hanem mert éppenséggel nem akart egy fontos elvtárral cíkóriakávét inni. Vagy igazi kávét. Tejjel vagy tej nélkül? Tejszín nem volt, sem cukor. Fekete Mónár István akkor éppen egy börtönben tartózkodott átképzésen. Anyámat az ő házában szállásolták el a tisztaszobában, ahonnan a diplomára lehetett látni. Nem, egész biztos, hogy nem anyám volt az, aki az oláhfalvi plébánia falára felmászolta, hogy: *büdös kulák*. Lehet, hogy kapott ilyen feladatot, de nem ő csinálta, és nem is adta parancsba tovább. Anyám sosem parancsolt. A plébános fiatal volt, sovány és szemüveges, azal kezdte a napot, hogy amennyire tőle tellett, letakarította a szart (festék vagy fáradt gépolaj még nem volt a faluban), és lemeszelte a helyét. Reggel megint ott volt a felirat, mert éjszaka nem mert kijönni, különben is teljes csendben mázolta mindig fel az, akinek titkos volt a neve. Anyám természetesen református volt, bár ez a kulákosítás idején nem jelentett kézzelfogható előnyt. Ő pontosan tudta, hogy a plébánosnak egy deka földje sincs, a plébánia akkor még nem volt műemlék, ma már a felirat is az. Idővel a szar lemoshatatlanná válik, később levakolták, mint az erdélyi protestánsok a freskókat. Állítólag lusták voltak leverni, hát rávakoltak, annyival is vastagabb a fal, meg miegymás, jobban szigetel. Anyám ezt akkoriban nyilván nem így gondolta. Vagy gondolhatta így is éppen. Csakhát az ördög nem alszik.

Egy reggel az iskolaudvaron egy vadonatúj, felpumpált és befűzött bőrlabdát talált egy kisfiú. Annak a labdának az áráért akkor két pár csizmát is lehetett volna vásárolni, persze ez csak elmélet, mert sem labda, sem pedig csizma nem volt a boltban. Talán bolt sem volt, mert a zsidót még azelőtt

elvitték, a holmiját pedig széthordták. Sosem derült ki, miként került oda a labda. Mindenki tudta, hogy az ellenség repülőről dobál minden veszélyes, mérgező kacatot ránk, krumplibogarat, bacilust, mérgező pókerkártyát és robbanó csokinyuszit. Ez nem robbant, nem is halt meg tőle senki, de fölöt-tébb gyanús volt. Napokig őrizhette anyám az iskola üveges szekrényében, ahol az osztálykönyvet, az orosz nyelvtant, a krétát és a pionírnyakkendőket. Arra gondolt, hogy valamilyen katonai teherautóról eshetett le, de hát nem járt arrafelé ilyen a háború óta. Azután meg arra gondolt, hogy jelen-tenie kell a tanfelügyelőségen, nehogy valaki megelőzze, még azt fogják hin-ni, hogy megpróbálta eltussolni a dolgot.

A nemlétező levéltári anyagban az is benne kellene legyen, hogy anyá-mat, a tanítónőt arra utasította a megyei titkár valamelyik adjutánsa, hogy ha már van egy ilyen drága labdájuk, akkor futballozni kell, sőt, alapítson futballcsapatot. Oláhfaluban akkor még senki nem tudott futballozni, akik jártak a háborúban, azok tudták, hogy a németek szoktak. Falun akkor még nem volt sport, mindenki örült, ha megpihenhet. De az elvtárs bent a me-gyénél, hajthatatlan volt. El lehet képzelni anyámat, palatábla, palavessző, *Internacionálé* meg a futball. A verekedő fiúkat könnyűszerrel szét tudta vá-lasztani, meg is taslizta őket, ha nem nyughattak, akkoriban erősek voltak a nők. Nádpálcája nem volt, az eltört még a koalíciós időkben, és Kína már nem szállított bambuszt. A futball többnyire abból állt, hogy a legnagyobb fiú belerúgott a labdába, és az egész iskola utána futott. Oláhfaluban egyet-len szép lejtős utca van. Sok a kő meg a tehénlepény. Az alszegről a felszeg felé húsz perc az út, fordítva tizenöt. Kicsi falu.

Arra sem emlékezett senki, hogy ki rúgta be a labdát a plébánia kertjé-be először. A kárnak és a szarnak nincs gazdája. Hogy támadt-e huzavo-na, mikor a plébános észlelte a betolakodót, aki lelkesen megmászta az er-dődtemplom roskadozó falát, a nemlétező akták hiányában nem tudhatjuk. Ordította-e kánonban a gyereksereg a *Megismerni a kulákot cifra járásáról* című népdalt, nem tudjuk, és hogy hányszor, azt sem. Az viszont elképzel-hető, hogy a gyerekek anyámat küldték parlamenterek a plébániára, mert a pap elvette a labdát, a dolgozó nép tulajdonát. Mert miféle dolog az, mon-dta, hogy a dolgozó nép labdaszedés ürügyén megdézsmálja a gyümölcsfá-kat – ősz lehetett, minden bizonnyal. Az is kétséges, hogy segítettek-e a gye-rekek felszedni a szilvát vagy sem. A futball már csak ilyen, mondta anyám. Nem, elvtársnő, mondta a pap, a futball nem ilyen. Mi nem vagyunk elvtár-sak, toppantott anyám határozottan. Hát nem is leszünk, válaszolt a pap, és akkorát rúgott a labdába, amekkorát senki nem látott még Oláhfaluban.

Úristen, suttogta valaki. Lábfej, mondta a pap, elegánsan visszaengedte a reverendáját, mint egy úrikisasszony a szoknyát. Anyám elpirult, mint a végzet, és ezt sokan látták.

Évek telhettek el azzal, hogy az iskola népe nem az utcán kergette ordítva a labdát, hanem szabályos edzésekre járt a papi lak kertjébe az almafák alá. Akták hiányában nem dönthető el, pontosan hány év. A fiúk gyorsan cseperedtek. Volt, aki traktorosnak készült, volt, aki tehenész akart lenni, volt olyan is, aki a birkák nyírásához értett a legjobban. A lányok férjhez akartak menni. Szorgalmas emberek laktak mindig Oláhfaluban. De hogy a területi futballkupát meg fogják nyerni, azt senki nem gondolta. Anyám utált meccsre járni, de a feladatait ő mindig hiánytalanul elvégezte. Láta mindenki, hogy mozdulatlanul áll a pálya szélén, szigorúan néz, meg se szólal, kockás noteszébe igazi női méltósággal jegyzi fel a gólokat. Állt anyám vasárnap délelőtt a pálya szélén, ordítottak sok trágárságot körülötte részeg férfiak, az volt, ami volt éppen, nem is értette pontosan, mi miért történik, sár volt, esett az eső gyakran, bár olykor a nap is kisütött. Azért van vasárnap délelőtt a meccs, hogy a fiúk ne jöjjenek misére, mondta állítólag a plébános anyámnak, amikor az a szöttes tarisznyából kiemelte a kupát, hogy megmutassa. Nem adhatja oda, de így méltányos. Mégiscsak ön az edző, mondta. Akták hiányában az sem fog kiderülni, hogy ki látta ezt a jelenetet. Lehet, hogy senki nem látta. Szükségállapot idején jobb is, ha nem lát senki semmit, elég az, hogy az erősek uralkodnak a gyengék fölött. És ha majd a gyengék jönnek sorra, ugyanolyan bestiálisak lesznek, mint az erősek, erre vágynak leginkább.

Apámat elvitték, de pár évvel megúszta, inkább csak olyan hosszan elhúzódó vizsgálati fogság volt, közben pedig törölték az egyházi sematizmusból. Anyámat áthelyezték egy másik faluba, én már ott születtem. Ha volnának akták, egész pontosan lehetne mindezt tudni. De mivel nincsenek, még pontosabban sejtjük. Azt nem tudjuk, hogy mi lett a labdával. Látod, kedves, mondta állítólag apám, megint minket visznek. Aztán jön az amnesztia. Mindig ez az állandó, véget érni nem tudó, abba nem hagyható szükségállapot, mint egy rossz pornófilm, amelyben túl későn vagy túl korán vetkőzünk le.

Hosszan elmélázott ezen Zanót, és lejegyezte a füzetébe: mint *anyám* a gólokat. Ha majd előkerülnek az én aktáim, biztos, hogy ez is benne lesz, gondolta.